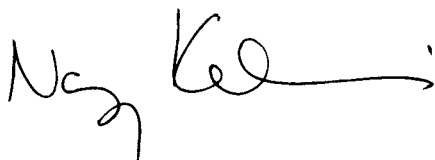

kereszténység és a zsidóság számára fontos (Istentől sugalmazott) szent írások gyűjteménye, nemcsak a képzőművészek, zeneszerzők kincsháza, hanem kiválóan hasznosítható az erkölcsi, a művészeti nevelésben és a szókincsfejlesztésben is. Ezért ajánlottam hallgatóimnak szakdolgozati témául a bibliai eredetű frazémák vizsgálatát az alsó tagozatos tankönyvekben, illetve a gyerekek és szülei nyelvhasználatában.

A szocializmus évtizedeiben távol tartottak bennünket Istentől és az ő házától. Látszólag hűtlenek lettünk, valójában sohasem tagadtuk meg Őt,

csak titkolnunk kellett istenhitünket. Kényszerű tévelygéseink után végül visszatérhettünk Hozzá, és Ő megbocsájtott tékozló gyermekeinek – nekünk, hetveneseknek is.

Minden generációnak megvolt és megvan a maga küldetése. Lehet, hogy a miénk (hívóké és nem hívóké) éppen a keresztény kultúráért való kiállás ország-hazánkban, földrész-hazánkban és szerzte a világban. Politikai hovatartozásunktól függetlenül.

Tomanek Gábor

színművész (Pécs, 1951. december 1.)

Nem tudom, ki hogy van vele, de amint közeledek 70. születésnapom felé, egyre inkább úgy érzem, át kell gondolnom az eddigi életemet. Vajon jól vagy rosszul gazdálkodtam az eddig eltelt idővel? Most, hogy felkértek arra, hogy 70 sorban írjam le az életem történéseit, úgy érzem, 700 sor is kevés lenne. No, nem azt akarom ezzel mondani, hogy olyan életem volt, amiből regényt kellene írni, de sok boldogságot és szomorúságot éltem át az elmúlt évtizedekben. Persze lehetett volna sokkal jobb, de lehetett volna sokkal rosszabb is. Mindkettő rajtam múlott. Isten látja lelkem, szerettem volna mindig a legjobbat adni magamból, de sokszor akarva-akaratlanul elrontottam a lehetőségeimet. Azt szokták mondani, mindenki saját sorsának a kövácsa. Na, ezzel nagyon nem értek egyet. Azaz,

csak részben. Mert hiába a tudás, szorgalom, tehetség, ha a körülmények úgy hozzák, ha a dolgok rosszul alakulnak, ha azok az emberek, akik feletted állnak, úgy akarják, hogy ne lehessen igazad, sikered, akkor sem, amikor igazad van és sikeres vagy. Ha azt mondják rólad: ez egy renitens, lázadó, összeférhetetlen ember. De miért is mondják mindezt? Mert szereted az őszinteséget, nem vagy megalkuvó, és el mered mondani a véleményedet?!

Tomanek Gábor a nevem, Tomanek Nándor volt az édesapám. Az ország egyik legelismertebb és a közönség által is nagy szeretetnek örvendő színmű-

vése. Ebben az esetben viszont te leszel a „kis Tomanek”, aki az apja nevéből él, és ha a hangod szinte ugyanolyan, sőt, néha megkülönböztethetetlenül hasonlít az övéhez... Akkor bizonyíthatasz bármit, csak a „kis Tomanek” maradsz, és ezredszer is meg kell hallgatnod: „Nahát, ha behunyom a szemem, tisztára az édesapja hangját hallom, amikor beszél”... És bizonygathatod, hogy 1982-ben nem édesapád játszott a Gyulai Várszínházban többször is, nagyszerűen – pedig apám akkor már a Parkinson-kórral és kezdődő gégerákkal küzdött, és 1977 óta nem játszott színpadon –, akkor is elnéző mosollyal legyintenek, és leszögezik, márpedig mi láttuk a *Lear-királyban*, amint Alban herceget alakítja. Még az sem zavarja őket, hogy Albant egy fiatal színész játszotta, édesapám pedig épp a hatvanadik életévét töltötte be. Hiába próbálok megmagyarázni, hogy a *Magyarázom a mechanizmust* című népszerű rajzfilmsorozat utolsó részeit te mondtad föl a stúdióban, Eric Porter magyar hangja te voltál a Sherlock Holmes sorozatban... és így tovább.

Amikor friss diplomával és több tévéfőszereppel a hátam mögött Pécsre szerződtem, ahelyett hogy teljes erőmmel a pályámra koncentrálnálhattam volna, muszáj volt nagyszüleim házat átépíteni, mert már-már összedőlt, és szerettem volna őket is biztonságban tudni. Én pedig egy kis IBUSZ-lakásban kellett hogy lakjak. Igaz, mondhattam volna, nem tehetek semmit, ilyen az élet. Ehelyett kölcsönöket vettem föl, és nem egész másfél év alatt kőműves barátommal és színházi műszakos barátaim segítségével az egyszobás kis családi házat átépítettem egy négyszobássá úgy, hogy reggel 5-kor keltem, maltert kevertem, 10 órától próbáltam a színházban, 14 órától téglát adogattam a kőművesnek, 19 órától pedig előadásom volt.

Megszületésemkor Édesanyám az akkor KIOSZ-nak nevezett vállalatnak dolgozott mint gépirónő. Apám pedig ezekben az időkben „bontogatta szárnyait” a Pécsi Nemzeti Színház kórusában, illetve már a kórusból kiemelkedve apróbb szerepeket kapott. Nem dúskáltunk anyagi javakban, egy garzonban éltünk, ahol a gyereksírás miatt nemigen tudott tanulni, főleg, hogy gyorsan haladt a színházi ranglétrán. Hamarosan nagyobb, majd főszerepeket játszhatott. Hál’ istennek, Pécs egy kedves kis külvárosában, Aranyhegy-donátuson nagyszüleim úgy gondolták, hogy segítségükre sietnek, és magukhoz vettek. Ők neveltek, és olyan szeretettel vettek körül, hogy a mai napig ebből merítek erőt. Elkezdődött életem legszebb korszaka, hiszen a Mecsektől alig húszpercnyire laktunk, így egész gyerekkoromban a természet csodáit élvezhettem. Bújtuk is a haverokkal az erdőt reggeltől estig. Nagyszüleimnek volt egy hold szőlőkertjük is, ahol rengeteg tennivaló várt rám a kapálástól (amit nagyon utáltam) a permetezésig, metszésig. 11 éves voltam, mikor szüleim elváltak, apám Budapestre költözött, szinte nem is találkoztam vele 24 éves koromig, amikor is felvételt nyertem a Színművészeti Főiskolára.

Az általános iskoláimat természetesen Pécsen végeztem, s mivel nem voltam valami jó tanuló, a középiskolát Bólyban, a Mezőgazdasági Szakközépiskolában mint mezőgazdasági gépszerelő tanuló végeztem. Mondanom sem kell, hogy a frász tört ki, amikor a szakmai órákat a gázolajban ázott alkatrészek mosásával kellett töltenem. A gépek javításához egy kukkot sem értettem, igazából nem is érdekelt. A cél, hogy legyen egy szakmám és egy érettségi bizonyítványom, édesanyám ötlete volt. Szerettem az irodalmat, a történelmet,

ezebből mindig kitűnő voltam, a reál tantárgyakkal pedig hősiesen küzdöttem, néha eredménytelenül, matekból meg is buktam.

Bóly volt azonban az a hely, ahol elhatároztam, hogy apám nyomdokaiba lépek és színész leszek. Történt ugyanis egy iskolai ki mit tud?-on, hogy egy osztálytársammal léptem fel, egy általunk írt kis paródiával, és nagy sikerünk volt. Ezután jutottam arra, hogy a színipályát kell választanom. Apám ekkorra országosan elismert és szeretett színművész lett. Egészen ideáig fel sem merült bennem, hogy ezt a pályát válasszam. Mivel levélben tartottuk a kapcsolatot, megírtam neki, hogy jelentkeznék érettségi után a Színművészetire. Egyből válaszolt, hat oldalon keresztül ecsetelte, hogy fogom tönkretenni az életemet, ha kitartok ezen elhatározásom mellett. Olyannyira elvette a kedvem, hogy letertem szándékomról. '70-ben bevonultam katonának, de 7 hónap után leszereltek, idült kötőhártya-gyulladásom volt ugyanis, be sem kellett volna vonulnom.

Ezután több mint három évig dolgoztam különböző munkahelyeken. Voltam gépkocsikísérő, figuráns, gépszerelő, tanulmányi előadó, postás, a pécsi dohánygyárban próbáltam ellesni a cigarettagyártás rejtelseit, nem sok sikerrel, műszaki alkalmasságom itt végképp csődöt mondott. Viszont kollégáimmal alakítottunk egy kis színjátszó csoportot, írtunk pár vidám jelenetet, különböző alkalmakkor felléptünk a gyárban, és nagy sikerünk volt. Itt ismét úgy éreztem, színész akarok lenni. Rövidesen a Pécsi Egyetemi Könyvtárba szerződöttem raktárosnak. Sok időm volt, nagyon sokat olvastam, ráérvő időmben drámákat olvastam, és apám bőszt tiltakozása ellenére jelentkeztem a Színház- és Film-művészeti Főiskola rendező szakára.

Izgatottan utaztam fel a felvételig, apám nagy szeretettel és örömmel fogadott, majd közölte, nem kell másnap felvételig mennem, mert nála vannak a felvételi papírjaim. Visszakérte ugyanis a főiskoláról. Arra hivatkozott, hogy a rendezői szakhoz nincs elég ismeretem, tudásom, és olyanok jelentkeznek oda, akik már többször rendeztek színdarabot vagy akár filmet is, így óriási hátrányban lennének velük szemben. „Jó”, mondtam, akkor jövőre a színész szakra jelentkezem. No, ekkor feladta. „Jól van, jelentkezz – mondta –, én többé nem szólok bele. Nem sok esélyt látok, de ha felvesznek, és később siránkozni fogsz, kíváglak innét, mint macskát...”

Kétszer próbálkoztam, 1974-ben Várkonyi Zoltán felvett az osztályába. Hernádi Judit, Tahi József, Józsa Imre, Korcsmáros Gyuri, Peremartoni Krisztina voltak többek között az osztálytársaim. Küzdelmes, de nagyon szép négy évvel a hátam mögött 1978-ban megkaptam a diplomámat. Már 1977-től filmekben is játszhattam, utolsó évemben, '78-ban pedig a Nemzeti Színházban egy Shakespeare-darabban, a *Téli regében* Kállay Ferenc és Őze Lajos partnereként Mufurcot játszottam, Major Tamás rendezésében, így belekóstoltam abba a csodába, amely több évtizeden át meghatározta életemet. A legnagyobb elismerést apámtól kaptam: „Megemelem előtted a kalapom, de tudd, hogy most kezdődik az igazi próba. Ne hidd, hogy a létra alsó fokára tetted a lábad. Még nem is látod a létrát. Majd több év után, ha kitartó leszel, talán akkor sikerül eljutnod arra a szintre, hogy színésznek mondhasd magad.” Útravalóul még hozzátette: „Készülj fel rá, hogy örökölni fogod az ellenségeimet.” Mit mondtak, igaza lett. Viszont örököltem a barátait is, csodálatos színészek, nagyszerű emberek barátságát mondhattam a magaménak. Például Sinkovits Imre, Őze

Lajos, Kállay Ferenc – igaz, ő a tanárom is volt.

1978-ban a Pécsi Nemzeti Színházhoz szerződtem, négy évig voltam a tagja. Az első két évben több darabban is főszerepet játszottam. Shakespeare *Ahogy tetszik* című darabjában Orlandót alakítottam, nagyon jó csapat voltunk, óriási siker volt minden előadás, közben egyre-másra jöttek a felkérések. Tévéfilmekben és egy-egy mozifilmben játszottam. Szinte minden hónapban jött értem a produkciós kocsi, előadások után vittek Pestre forgatni. Volt, amikor egész éjjel forgattunk, másnap egyenesen a próbára hoztak vissza Pécsre. '80-ban

a magánéletem összeomlott: 1979-ben megnősültem, 1980-ban elváltam. Meghalt a nagypapám, aztán hamarosan a nagymamám, édesanyám egy stroke következtében lebévult, szociális otthonba kellett tennem, mert szinte semmire nem volt időm, nem hagyhattam egyedül. Magamra maradtam a frissen elkészült házammal, lépnem kellett. 1982-ben Békéscsabára, a Jókai Színházhoz szerződtem, Rencz Antal volt a színház főrendezője és Dóró János a színház akkori művészeti titkára – azóta is szeretett barátom –, aki mindent megtett szerződöttem érdekében.

Igazából a pályám legszebb négy éve kezdődhetett, a 27 tagú társulat olyan volt, mint egy nagy család. Nemcsak a színpadon, de azon kívül is együtt főztünk, kirándultunk, még az Adriára is 12-en mentünk nyaralni. Sokan mondták: „Ne menj Békéscsabára, mert az a színházak Szibériája, színésztemető.” Ez a hír járta akkoriban a színházról. Ehhez képest színházszerető és -értő közönség várt, remek kollégákkal, nagyszerű színészekkel találkozhattam. Évente 3-4 főszerepet játszottam, például a *Mária Főhadnagy* című operettben Jancsó hadnagyot kellett alakítanom. Prózaí színesz létemre izgalmas feladat volt életem első operettfőszerepe. Apám énekhangját örököltem, aki szinte minden operettet végigénekelte, így nagy sikerem volt ebben a szerepben.

Aztán elérkezett 1986, az igazgató úr itt is véget vetett a szép időknek. Nem igazán értettük meg egymást. Mennem kellett. Igazából itt értettem meg, apám miért nem akarta, hogy színész legyek. Igaz lenne, hogy renitens, összeférhetetlen alkat vagyok? – tettem fel a kérdést magamnak. Egy mentségbe kapaszkodtam: a 27 színészből ebben az évben 18-an szerettek volna elszerződni. Talán mégsem én vagyok a hibás. 12 kollégának sikerült, én Győrbe szerződtem 1986-ban, de csak egy évet játszottam a Kisfaludy Színházban, két operettben, és Shakespeare *Tévedések vígjátéka* című darabjában Benedettót alakítottam. Ezt azért említem meg, mert itt majdnem véget ért a pályafutásom. Nagyon rossz körülmények között teltek részemről a próbák. A nyilvános főpróba előtti napon a próba végén a rendező így szólt hozzám, miután a többieket agyondicsérte: „Te pedig menj haza és gondold át a szerepedet!” Felhívtam apámat, hogy igaza volt, nincs értelme

Első színházi főszerepem.

Shakespeare: *Téli rege*, Mufurc szerepében, Kállai Ferencsel és Óze Lajossal (1978, Nemzeti Színház, rend.: Major Tamás)

erőltetni tovább. Gondoltam, pár kedves, biztató, vigasztaló szót kapok tőle. Ehelyett magából kikelve ordította a telefonba: „Mit képzelsz te magadról, azt hiszed, hogy mindig jó vagy? Tessék felmenni a színpadra, és tessék megbukni! Ez is a pályához tartozik, de feladni soha nem szabad.” Na megállj csak – gondoltam magamban –, úgy beszélsz velem, mint a rendező, nem elég őt hallgatnom egész nap?! Hazamentem, kialudtam magam, másnap a premieren több nyílt színi tapsot kaptam, a kritika pedig kiemelt a szereplők közül partneremmel, Kárpáti Denizzel együtt, akivel szintén elég csúnyán beszélt rendező barátunk.

1987-ben a budapesti Jurta Színházról kerestek, hogy indul egy új színház, mégpedig magánszínház, szeretnék, ha oda szerződnék. Romhányi László igazgató remek társulatot szerződtetett. Igazi nagyagúúk voltak köztünk: Keres Emil, Holl István, Uri István, Dózsa László, Borbáth Otília. Lehetett volna egy kis csodát csinálni. Megvolt a tehetség, a hangulat, jó volt a színészgárda, de Romhányi politizálni akart. A vége az lett, amiről már mindenki tud, '89-ben megszűnt a Jurta Színház. Amiért viszont érdemes volt ide szerződnom, itt ismerkedtem meg életem párjával, Nagy Erika színművésznővel, azóta is együtt élünk, jóban-rosszban, most ő is a Jókai Színház művésze. Egy fiunk született, Gábor, hál' istennek, őt nem kell lebeszélnem, ő más területen próbál érvényesülni.

1989 őszétől a zalaegerszegi Hevesi Sándor Színház tagja lettem. Két évet töltöttem ebben a színházban, epizódszerepeket játszottam, és jól éreztem magam. Halasi Imre volt az igazgató, akivel a főiskolán ismerkedtünk össze, ő rendező szakon tanult. Lehet vitatkozni velem, számomra ő az ideális színházi vezető. Megértő, segítőkész, és ahogy én megismertem, toleráns színházi vezető. 1991-ben már aláírtam a következő évadra a szerződést, amikor felhívott Békéscsabáról Csányi Tibor gazdasági igazgató. „Gyere vissza, Gábor – mondta –, alakul a régi társulat, sokan visszajönnek a régi csapatból. Ismét a régi lesz minden.” Tiborral baráti viszonyban voltam, nem volt okom kételkedni. Halasi Imre nem élt a szerződés adta jogaival, felbontotta a szerződésemet. 1991-től ismét a Békéscsabai Jókai Színház tagja vagyok, Erikával együtt. Azóta itt élünk, ideköltöztünk Békéscsabára.

Harminc év telt el. Voltak nagyon szép éveim, voltak borzalmasan rosszak. Több mint valószínű, az utóbbiról én tehetek. Viszont Erikából itt lett igazán jó színésznő, hál' istennek, nagyon sokat és szép szerepeket játszhatott, nagy sikerrel. A társulatban nagyon jó a hangulat, Seregi Zoltán igazgató, akit szintén a főiskoláról ismerek, hasonló szellemmel vezeti a színházat, mint Halasi Imre. Szereti a színészeket, hisz valaha ő is az volt, többek között Fekete István *Tüskevárjának* megfilmesítésében Tutajos szerepében.

Végül is nem panaszkodhatok. Nagyon sok filmben játszhattam, eleinte komolyabb rádiójátékokban főszerepeket, pályám elején sokat szinkronizáltam, amit nagyon szerettem, sok-sok színházi szerepben léphettem a közönség elé. Úgy érzem, mindent eljátszottam, amit eljátszhattam, nem lettem beskatulyázva, a legkülönbélebb figurákat kelthettem életre. Talán két szerepálmom volt, úgy érzem, lelkiileg mindkettő közel áll hozzám: az egyik Don Quijote, azonban testalkatom miatt e szerepet nem játszottam el; és lehettem volna Cyrano, de nem adott meg. Ő így vall magáról a darabban: „Mindig súgtam, s mindig hátul álltam.”

Tomauel Gábor

Pitti Katalin

operaénekes (Szentés, 1951. december 7.)

– *Magánéletében tartotta-e magát következetesen vezérgondolathoz, morális alapálláshoz, ars poeticához?*

– A lényeg mindenben mindig ugyanaz: lehet, hogy sodródik az ember, lehet, hogy a társnak választott ember másfelé viszi szellemi és lelki energiádat, lehet, hogy olyan nehézségek zúdulnak rád, hogy szinte elképzelhetetlen a tovább, de mindig választani kell, mindig előre kell haladni; lehet, hogy nemcsak másokban kell keservesen csalódnod, de amikor magadban csalódsz, az a legfájdalmasabb, és a mélységből kiált a lelked, hová?

Isten felé... A TEREMTŐ ISTEN OTT LAKIK MINDÖNKBEN ÉS MINDENÜTT. Körbejárhatod a Földet, mindenféle kiutakat kereshetsz, nincs más út. Mert Ő AZ ÚT, AZ IGAZSÁG ÉS AZ ÉLET. A LELKEDNEK TETSZŐ ÉLET.

Örök küzdelemben éltem. A család és a pálya kihívásai között. Igazán társam sosem volt. Csak kisajátítottak volna, amit a hivatásom, amely a megélhetésemet is adta, nem tűrt.

Azt kellett tudni, mit nem szeretnék. Ez vitt tovább, és a mai létem teljesen önmagammal azonos. Ha egy művész nő, annak csak részvétem. Széttépi a belső kényszer: a minden oldalon helytállás igénye. Ilyenkor csak Istenhez fordulhattam, senki máshoz. Kínjaimban is Ő van melletttem, és Ő emeli fel lelkemet mindeknek fölé, hogy alkotni tudjak..

Így emlékszem vissza, hogy mindig magányos voltam. Remények vittek valakihöz és valahová, amelyek nem váltak valóra, csak ámítottam magam, vagy ami rosszabb, nem akartam tudni a problémákról, amelyek azonban időről időre jó nagy pofont adtak. ISTEN MINDIG OTT ÁLLT A HÁTAM MÖGÖTT.

És mire eljutottam oda, hogy csak Ő a legfontosabb, többször majdnem elvéreztem, és szinte feladtam. De olyankor Ő ölelt át. És Őrá bízam a kegyetlen és megoldhatatlan gondjaimat, melyek elől már csak a munkába menekültem, mintha Isten utasítása lett volna Kozma atya egy mondata, ki fiatalkorom óta lelkiatyám volt: „Végre foglalkozz azzal, amivel addig sohasem tehetted, míg a rossz házasságaidra ment el minden energiád.”

Szentésen születtem. Drága jó szüleim visszamenőleg oda valók. Onnan lett a háború után, a kommunizmus áldozataivá vált családkunk elüldözve. Édesanyám 13 éves korában vált árvává, amikor két bátyja még fogságban volt. Ő pedig szüleivel együtt Bodajkon találta magát, ahová szülei Szentésről elmenekültek mint módos gazdálkodó emberek, hogy az oroszok bejövételének ne válhassanak áldozataivá. Bodajkra is megérkeztek az oroszok, és ott is volt áruló, aki sietett elmondani, hogy a holt bányákban sokan bujkálnak az ország keleti részéből, arra várva, hogy csil-

lapodjanak az indulatok. Kizavarták az embereket, és megásatták velük a sírjukat. A 13 éves kislány elszaladt. HÁLA ISTENNEK A LELEMÉNYES PILLANATÉRT! Így lett később az orosz frontról hazatért Édesapánk felesége.

Ott kereszteltek bennünket – a húgomat és engem –, a Szent Anna-templomban. Mandula József atya szeretete és búcsúmondata egész életemben a fülemben csengett, amikor kételyeim támadtak, hogy kell-e nekem énekelni: „Ennek a kislánynak nagyon szép hangja van. Jegyezzétek meg a nevét, mert lehet, hogy még híres ember lesz belőle!” Bérnálásban is részesültem még, mielőtt tízéves koromban Pestre költöztünk. Édesapánk komoly döntésével egyszer csak Budapesten kezdtük a tanévet kishúgommal, Eszterrel.

Nem jártunk templomba. Amikor atyai Nagymamám Pestre látogatott ott élő gyermekeihez, ha megkérdezte Nagymama: „Ki jön velem templomba?”, én voltam az, aki ÖRÖMMEL MENTEM VELE.

A Szűzanya oltalmában és Jézus tiszteletében, a Szentlélek munkálkodásában mindig részem volt – anélkül, hogy tudtam volna. Rossz döntéseim, nagy padlófogásaim mindig Isten elé rogyasztották lábamat: „Térdre, Pitti Katalin!” A nagy krízisek neveltek, és számadást végeztek velem. Ilyen módon MINDEN POKOLJÁRÁSÉRT HÁLÁS VAGYOK.

Hosszú évtizedekig reméltem azt, hogy van nekem párom valahol, aki hozzám, nekem, értem született, és viszont, én is az Ő sorsának leszek társa, mindene a harcokban és az örömeiben. Volt, hogy évekig nem jártam templomba, mert a páromnak nem volt fontos, akkor nekem sem. De be-betértem a templomba. És mindig az az első szerelem lebegett a

szemem előtt, akivel minden napot a templomban kezdtünk. De ő elhagyott és disszidált az országból.

S valahogyan, ami Hozzá kötött, az mind lekerült az asztalról, annyira fájt. De annyira hiányzott is.

Ötvenéves korunkban újra találkoztunk, és felnőtt, elvált emberek, ott folytattuk, ahol az ártatlan diákszerelmem megszakadt. Egy fiatalabb nőért hagyott el újra, és mert nem találta magát itthon a hazájában. Ezután sem maradt más, mint Isten elé rogni.

Valójában azóta bármibe kezdek, Isten mindenben megmutatta, hogy nekem már nem szabad emberben bíznom. Nekem egy utam van már csak: ISTEN GYERMEKE LENNI, A HOZZÁ VEZETŐ ÚTON TANULNI, ÉS ÁTADNI HITEM EREJÉT ÉS ANNAK AJÁNDÉKAIT. Életgyónást végeztem, és ahol a legjobban érzem magam, az a templom, A LELKEM OTT VAN OTTHON. A lelkemben lakó templom mindennap ragyog és körülvesz.

Három CD-t készítettem Mária tiszteletére, melyből kettő már megjelent („...*hogy bemehessünk Betlehembe*”, 2015; „...*anyát ézes fiál*”, 2017), a harmadik, a Trianon utáni százéves szenvedés emlékére tiszteletére idén meg kell hogy jelenjen („*Volt egy ország, úgy hívták, hogy Magyarország*”, 2021). A felvétel elkészült már, de egy bemutató koncertet sem tudunk kijelölni és megszervezni ebben a pandémiás világhelyzetben. De bizakodunk.

– *Művészi pályáján ...mire törekedett mindig, mit tartott szem előtt?*

– Hogy a legszebben énekelhessem azt, amit rám bízta, és a legigazabban tölthessem emberi mivoltom csekély, de életre-halála kész minőségével. Mindig kigyakorolva, felkészülve, ahogy az élet engedte, mert

Giuseppe Verdi: *Otello*
(Desdemona szerepében, Simándy Józseffel)

azt tudni kell, hogy eleget gyakorolni nem lehet, csak abbahagyni lehet, és bízni kell abban, hogy a sok munka, ami már benne van, az adott teremtő pillanatban Isten oltalmával életre kel, és célt ér az emberek lelkében. Kataritikus élmény lényege csak ez lehet.

Pályám során a szoprán szerepkör legszebb szerepeit megkaptam a Magyar Állami Operaház mindenkori zenei igazgatóságától. Mindegyik szerep nagy megtiszteltetés volt számomra, és csodálatos, végtelen utazás a női sorsok és a női lelkek zeneszerzők által megfogalmazott, de sok esetben már költő vagy író által megírt dráma vagy regény hősnői bőrébe bújni.

Szerettem utánaolvasni. Tanulni és készülni sokszor már csak éjjel volt idő, mert gyermeket neveltem és családot láttam el. Mostam, bevásároltam, sütöttem, takarítottam, és szépítettem a létet körülöttünk. Sokszor nem is tudom, hogyan tudtam azt a rengeteg előadást és rengeteg feladatot ellátni. Állandó szétszakadásban.

Amíg a lányom kicsi volt, sokat segített Édesanyám és a húgom. Ahogy növekedett a gyermek, a gondok is növekedtek. Nehezen találja a helyét az én gyermekem. És a szívem szabad érte. Hiába szerettem volna stabil életet biztosítani számára, az nem igen sikerült. Rengeteget dolgoztam. Velem senki sem törődött. Én mindig igyekeztem a körülöttem élők örömét keresni. Sikereimet meg sem éltem. Egy nyargalás volt az élet.

Mindent nem lehet a legjobban csinálni, de törekedni kell rá. Szem előtt tartani azt kellett mind a mai napig, hogy minden felkérésre maximálisan igényel kell felkészülni, először is szakmailag. Aztán friss hajjal és csinosan, ápoltnan, üdén, teljes bedobásra készen kell megjelennie és a feladatot a legnagyobb szeretettel átadni.

– *Mit hozott otthonról, mit szeretne továbbadni?*

– A kudarcok nevelnek. Hogyne lettek volna! Amit lehet, hogy rajtad kívül senki sem élt meg kudarcnak, de te, igen. Mert nem sikerült úgy énekelni valamit, ahogyan azt már számtalanszor kigyakoroltál, és most nem sikerült. Mégsem. Tehát nem koncentráltál eléggé. Legközelebb biztosan jól énekeled. A legegyszerűbb helyen tévesztesz, mert nem figyelsz arra a részre annyira. Ferencsik János karnagy úrtól tanultam: „A KIS PITTI KATALINNAK OTT KELL ÜLNI A SZÍNPAD SZÉLÉN, ÉS FIGYELNIE KELL A NAGY PITTI KATALINT. AZ ELŐADÁS VÉGEN MEG KELL MONDJA A KIS PITTI, HOGY MIT CSINÁLT A NAGY PITTI.”

– *Kellett-e kudarcot feldolgoznia?*

– Otthonról a becsületes munkát hoztam. Édesapám és Édesanyám mindig sokat dolgoztak, mindig szem

előtt tartották a tanulás kényességét. Édesapánk kedvenc útravalója volt: „Fiam, nincs lehetetlen, csak tehetetlen!"; „Szedd össze magad!"; „Az a tied, ami benned van, azt senki el nem veheti tőled. Abból mindig lehet új életet kezdeni.” És ez pontosan így van. Maximalistának nevelt az Édesapám, amit azok, akik nem maximalisták, nem szeretnek, de akik hasonló módon mennek neki a dolgoknak, azokkal szárnyaló munka és fölfoghatatlan, csodálatos dolgok szülehetnek.

Amit tovább szeretnék adni: a tehetség ajándék a jó Istentől, de ha nincs hozzá állandó munka, az ellenséged lehet. A tehetség és a tudás együtt tud újat teremteni. A LÉLEK A MOTOR, AZ AGY A VÉGREHAJTÓ: TEST-LÉLEK-SZELLEMEGYSÉGÉBEN LEHET TEREMTŐ ERŐVEL ADNI, ADNI, ADNI.

Piki Kány.

(Kérdező: Sz. Gy.)

Csépe Valéria

pszichológus (Várpalota, 1951. december 8.)

„Mesélj valami jót!” – ezt kérte mindig édesanyám, s igyekeztem a kérésnek eleget tenni. Meséltem mindenről, ami szép és jó, érdekes, izgalmas, derűre okot adó. Magamról alig, mert az életet megélni kell, s nem mesélni vagy álmodozni róla. A hetvenesek könyvében azonban saját írások, néha vallomások szerepelnek a saját életről, s ez számomra a legnehezebb műfajt jelenti. Sok száz közleményt írtam pszichológus-kutatóként, szá-

mos interjút is adtam. De magamról írni? Megpróbálom, hátha sikerül.

Egy gyári lakótelepen nőttem fel, ott is születtem egy szombati reggelen, a Péti Nitrogénművek üzemi orvosi rendelőjében. Nagyszüleim és szüleim is ott dolgoztak az 1931-ben alapított, a híressé vált pétisót előállító műtrágyagyárban. Két nappal múlt el Mikulás, s kicsit több mint két hét volt még karácsonyig. Külön ünnep, összevonható ajándék. A statisztikák szerint Magyarországon 522 baba született ugyanazon a napon, s a világban 311 ezer. Hogyan alakulhatott a sorsuk? Az enyém az emlékezetben tovább szépülő gyerekkorral kezdődik, a családias, meghitt légkörű, japán cseresznyékkal szegélyezett gyártelepen, s folytatódik a réteken, erdőkben, majd a Bakonyban a virág- és gombaszéddel kísért kirándulásokkal. Az erdei kirándulásokra mindig magunkkal vittük Jávorka Sándor és Csapody Vera könyvét (*Erdő-mező virágai – A magyar flóra színes kis atlasza*), s órákat töltöttünk a növényhatározással. Ennek később az egyetemen, a pszichológia szak mellé felvett biológián nagy hasznát vettem.

A lakótelepen volt az óvoda és az általános iskola, amelyet édesapám egykori tanítója vezetett, s akinek ma nevét viseli a péti általános iskola. Pétfürdő.

Elgondolkoztató, nem? Azt hinnénk, van ott fürdő, pedig nincs. Ott születtem, de a hivatalos iratok szerint mégsem, hiszen 1951 októberében a szocialista városnővelés jegyében már Várpalota, annak II. kerülete. Saját stílussal, egymást ismerő és egymásra figyelő emberekkel. Ez utóbbi kamaszként nagyon zavart, majd felnőtt fejjel hiányzott. Szerettem óvodába és iskolába járni, s jól is tanultam. Ebből addig volt konfliktusom, amíg rá nem jöttem, nem kell elárulni, hogy mindent azonnal megjegyzek, alig tanulok. A gimnáziumban ezt a titkot már nem árultam el, de ez a képesség szabadított meg a magolástól, s tette lehetővé, hogy délutánonként sportoljak, kórusban énekeljek, dráma- és versmondó szakkörre járjak. Annyi minden érdekelt, hogy sokáig nem tudtam, milyen pályára szeretnék menni. Orvosnak, gyógyszerésznek, színésznőnek? Végül a pszichológia győzött. A várpalotai Thury György Gimnáziumban érettségiztem, kitűnő eredménnyel. Akkoriban csak az Eötvös Loránd Tudományegyetemen volt pszichológia szak, oda is jelentkeztem. A tizenöt nappali tagozatos közé csak második jelentkezésre vettek fel, addig is laboránsként dolgoztam, három műszakban. Ipari mintából kellett kémiai analízist végezni, ez is jól jött az egyetemen. 1971-ben kezdtem el a pszichológia–biológia szakot, s egy hónapig vonattal jártam az órákra, mert kollégiumi helyet nem kaptam, albrétletet pedig nehezen találtam. Azt is a belvárostól messze; legalábbis akkor annak tűnt.

Az egyetemi évek alak derűssé vált az élet. Kiváló professzoroktól tanulhattam, megismerkedtem későbbi férjemmel. Lett egy kis lakásunk, s a diploma megszerzése előtt megszületett első gyermekünk, majd az úgynevezett egyetemi doktori időpontjára a második. Nehezen éltünk az egyetemi évek alatt, a rendszer nem a diplomások túlfizetése jellemezte, nekem pedig csak tanulmányi ösztöndíjam volt, az egyetem után közvetlenül nem járt gyes sem. Boldogok voltunk, sokféle tervet szőttünk. Amikor elkezdtem fiatal kutatóként dolgozni az MTA Pszichológiai Intézetében, nem gondoltam, hogy ez lesz a kutatói sikerek legfőbb bázisa. Izgalmas témákat kutattunk, s a publikációk, megszerzett címek és fokozatok egyengették a pályámat. Az 1989 végén elnyert Humboldt-ösztöndíj (Münster, 1990–1991) indította el a nemzetközi elismertséget is. Ehhez azonban partner is kell, aki támogat, s vállalja, hogy három hétig apa Németországban, s egy hétig vezető munkatárs Budapesten. Családunk egyik legszebb időszakát töltjük az újonnan egyesült Németországban, tele élménnyel, életre szóló tapasztalatokkal, barátságokkal, újonnan megismert tájakkal, országokkal.

A hazatérés hideg zuhany. A régi, nem kedvelt világ elmúlt, s az új sem szimpatikus. Egyelőre. Mindent újra kell építeni. Házat, hazát, labort, életpályát. De sikerül, s mindannyian megtaláljuk a megfelelő utat. Iskolát, barátokat, munkát. Ugyanott, csak másképp. A 2000-es évekre kiteljesedik a pályám, s 2007-ben megválasztanak az MTA levelező tagjának. Nőként, pszichológusként! De a meglepetéseknek nincs vége, mert 2008-ban jelöl, majd megválaszt az MTA főtitkárhelyettesének, s 2011-ben ismét. Kemény évek, sok munkával, sok sikerrel, s időnként kudarcokkal is. Tanítok, kutatok, s részt veszek a hazai és nemzetközi szakmai közéletben. Elismerések, köztük számos szakmai, jelzik az utat, azonban legfontosabb a család, s benne az unokák érkezése.

2014-ben ér véget az akadémiai vezetői megbízatás vállalható második ciklusa, s azt remélem, hogy „csak” kutató leszek. Nem így történt. Az MTA Természettudományi Kutatóközpontjában létrehozuk az Agyi Képzőközpontot,

s a 2000-ben általam létrehozott kutatócsoportot tanítványaim viszik tovább. S nyüzsgök, ahogy szoktam. Elvállalom a köznevelés tartalmi megújítására irányuló projektet (elhíresült nevén NAT-projekt), s korszerű tervezetet készítettünk, a pedagógusoknak felkészítő tréninget szervezünk, s a tanév és tanórák tervezését segítő digitális platformot (okostanterv) fejlesztünk. 2020 végétől az Eszterházy Károly Egyetem Oktatás 2030 kutatócsoportja viszi tovább a stafétát. Az OECD Education 2030 projektjében képviselt új szemlélet beérni látszik. Jó lenne látni, hogy a személtváltás, a minőség irányában történő elmozdulás erőteljesebbé válik a felsőoktatásban is. Két egyetemen tanítottam (ELTE, BME), s a Pannon Egyetemen ma is doktoranduszokat képezek. A minőség elkötelezettje vagyok, ezért is vállaltam el a Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság (MAB) elnökségét 2016-ban, majd 2018-ban.

Kiegyensúlyozott családban élek, s mindenütt, ahol feladatom van, csodálatos munkatársaim vannak. Bár szerencsésnek érzem magam, nem gondolom, hogy a szakmai sikerek kizárólag ennek köszönhetőek. Az adottság mit sem ér kemény munka és szorgalom nélkül. Hűséges vagyok ahhoz, ami jó és örömtől okoz. Ez igaz a partnerre és a munkahelyre. 1976 óta agykutatási módszerekkel kutató pszichológus vagyok, s elvben ugyanott dolgozom. Csak a szervezet jött-ment a fejem felett. Mint ahogy a születésem óta eltelt időben változott a világ, az ország, a társadalom, a politika s a lakhelyem is. Otthon vagyok a világban, s annak szubjektív origójában, Magyarországon.

Lóska Lajos

művészettörténész, kritikus

(Csomatelke, Csehszlovákia – ma: Szlovákia, 1951. december 10.)

(Önéletrajz némi ars poeticával) A mesterségesen összerakott Csehszlovákia szétesése után, valamikor az új évezred első évtizedében hivatalos levelet kaptam Losoncról, megtudtam belőle, hogy kevéske földet örökölttem. Anyámék szülei, Nagyék kisparasztok voltak, négy gyerekük született, ezért négyfe-

Garas Kálmán felvétele

lé oszlott az örökség. Anyám halála után ezt a negyedrészt mielőbb eladtam egy magyar embernek. Megkérdezték, nem akarom-e megnézni. Nem, mondom, mit néznek rajta, valahol ott van Perse határában a Füleket Losonccal összekötő vasút közelében. Mindezt azért írom le, mert néhány esztendővel ezelőtt felöltött

bennem egy réges-régi gyerekkori emlék. Kora ősz lehetett, és egy rozszant teherautóval szállították szüleimhez haza a termést, tököt, kukoricát a határból. Én is ott tébláboltam a felnőttek között. A teherautó eldöcögött, és hirtelen zápor kerekedett. Nagyanyám, hogy ne ázzunk meg, egy petrencét felemelt a kapájával, és mi az alá bújtunk az eső elől. Három-, esetleg négyéves lehettem, és ezt az egyetlen emléket őrzöm a földünkről és nagyszüleimről; illetve egy esküvői fényképet.

Anyám Persén született, ahol a lakosok egyik felét Nagynak, a másik felét Patainak hívták. Apám viszont kassai születésű volt, de onnan hamarosan elköltöztek Palócföldre, egy kis faluba, Bolykra, ugyanis Lóska nagyapám ott kapott kántortanítói állást. Apám így gimnáziumba már Losoncon járt. A továbbiakban azután elég csavarosan alakult az élete. Miután a Felvidék visszatért, Pécsen tanult jogot, majd besorozták, fogságba esett, és a Szovjetunióban négy évig építette a kommunizmust. Bennünket talán azért nem telepítettek ki, mert mire ő hazakerült, már leállították a „lakosságcsere”-t. Mivel a szlovák hatóságok nem ismerték el jogi diplomáját, Pozsonyban még elvégezte a magyar-történelem szakot. Ezután az általa is alapított Füleki Gimnáziumban tanított negyven esztendőn keresztül. Nemcsak a pedagógusi, az írói munkássága is ismert, több könyve jelent meg, az *És mégis felkél a nap* című regénye például a háború utolsó évének és a hadifogságának a történetét dolgozza fel.

Szüleim Füleken éltek, de a losonci temetőben nyugszanak, ahol Kármán József sírja is található, és ahol egyre kevesebb a sírköveken a magyar felirat. A középiskolát Füleken végeztem,

majd Budapestre kerültem egyetemre. Eötvös-kollégista voltam, magyarművészettörténet szakon szereztem diplomát, és olyan szerencsém volt – talán azért is, mert már egyetemistaként is jelenek meg cikkeim –, hogy friss diplomásként 1975-ben felvettek gyakornoknak a Művészethez. Azóta ennél a folyóiratnál, pontosabban az 1990-es megszűnése után megalakult Új Művészetnél dolgozom. De más munkahelyeken is tevékenykedtem. A szerkesztői munkásságommal párhuzamosan voltam a Vigadó Galéria vezetője (1993–97), óraadóként több főiskolán és egyetemen is oktattam, másfél évtizedig pedig félállásban a székesfehérvári Városi Képtár – Deák Gyűjtemény munkatársa voltam. Az elmúlt – kimondani is sok – negyvenöt esztendőben több száz képzőművészeti tárgyú cikket és több könyvet publikáltam.

Érdemes talán hitvallásként ide-másolnom néhány sort az 1999-ben megjelent, *Tény-kép* című első tanulmánykötetem hátsó borítójáról. „A különböző művészeti irányzatok egyenlő esélyű kibontakozásának, zavartalan egymás mellett fejlődésének a híve vagyok. A normatív tanok hirdetőitől éppen úgy idegenkedem, mint a legújabb irányzatokkal szemben minden kritikus fenntartást félretevő lelkes propagátoroktól. Mert bár egymástól igen messze állóknak hiszik magukat, végső soron egyaránt elfogultak...” (*Akadémikus avantgárd?*, Művészet, 1985/2).

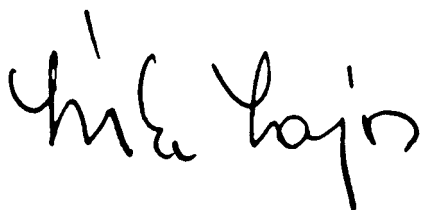
A képzőművészeti közelet a nyolcvanas évek óta fokozatosan demokratizálódott, gyakorlatilag szinte mindent be lehetett mutatni és bármiről lehetett írni. A rendszerváltás követő időszakot euforikus állapotok jellemezték. Ebben az etapban számos jó mű született, több olyan is, amely a

rendszerváltás előtt nem jöhetett volna létre. Ez volt az aranykor, amikor még mindenki összehorult mindenkivel. Sajnos napjainkra kialakultak a homlokegyenest eltérő esztétikai elveket valló szekértáborok. Elég, ha a 2012-ben a Múcsarnokban megrendezett, a szekértáborok közötti árkokat betemetni igyekvő *Mi a magyar?* című kiállításnak a fogadtatását megnézzük.

A kritikusok egyik fele dicsérte, a másik fele elítélte. Én dicsértem, mert azt vallom, hogy a kizárólag az egyetemes művészethez való kapcsolódás deklarációja, melynek szemzőgéből többen bírálták a kiállítást, csupán egy semleges, senkihez sem kötődő művészetet eredményez. Szemben ezzel, az egyéni hang mellett a tradíciót, az identitást fölállító művészet az igazi, csak a különböző karakterű nemzeti és regionális irányzatok, áramlatok hozhatják létre a nívós egyetemes művészetet. Az avantgárdnak a világművészetet hirdető teóriája már a posztmodern megjelenése után megszűnt. Kiderült ugyanis, hogy kötődünk kell az identitást jelentő szülőföldhöz, régióhoz, melyben

élünk, a tradíciókhoz. Ezt a perspektívát szemmel tartva talán nehezebb művészetet csinálni, mint úgy, hogy egyszerűen csatlakozunk egy topon lévő, természetesen nyugat-európai stílushoz, csoportosuláshoz. Aki így tesz, eleve nem lehet kezdeményező, következésképpen csak a sor végére, vagy legfeljebb a közepére kerülhet.

Zárógondolatként azt jegyzem meg, hogy az utóbbi néhány esztendőben arra is rá kellett jönnünk a kezdeti eufória után, hogy az általunk idealizált „nyugat” nem ismer eléggé bennünket, nem is rokonszenvez velünk, leginkább felsőbbrendűségét hangoztatva ítélkezik fölöttünk, a szovjet érdekszférából kikerültek fölött. A mai Európai Unió liberális fele egy népek és nemzetek feletti, a multinacionális vállalatok irányította Európát vizionál, ami ellentétben áll a sokszínűséget, a nemzetet, a történelmet, a tradíciót, az őshonos kisebbségek fontosságát hangsúlyozó felfogással.

Müller Péter Sziámi

költő, dalszerző, énekes, filmrendező (Budapest, 1951. december 12.)

Nagy volt a csábítás, hogy versben írjam meg, nekem az mindig könnyebben és pontosabban ment.

Azután mégis elengedtem. Mindig csak rövid szakmai önéletrajzokat kellett leadnom, idáig nem hagytam, hogy bárki könyvet írjon rólam, és én is halogatom a mélyinterjút magammal. Az évenkénti egy sor viszont jó alkalomnak és formának tűnik a szublimálásra. Legyen hát!

Az elsőből a Zulejka babámra emlékszem, akkor még lehetett úgy mondani, hogy néger baba. Ő velem, az ágyamban lakott. Távolabb, a kiságyammal szemben ült a Dédi, nem nagyon mozgott már el akkor a heverőről. Közel éreztem magamhoz, talán azért is, mert mindketten biliztünk.

A másodikból Tibi apu rémlik. Feltűnt és eltűnt, maradt utána egy vidám rajz, amin ő fejen áll, én meg lenről csodálom.

A harmadik már megadta a főcsapást, elkezdtem verseket írni, akkor még csak fejben, vagy legfőljebb elkiabálva, miközben fel-alá rohangáltam. A vers nálam mindig valamilyen testi ritmikából született: a lépéseim ritmusa, a szívverés, a lélegzet adták a tempót, a metrumot.

Innentől nagyobb ugrásokra leszek kénytelen, hogy beférjek a terjedelembé.

1956. Az Üllői útnál laktunk, és amikor a harcok elültével először szálltunk fel a 63-as villamosra, ami tömve volt bácsikkal (anyukám volt az egyetlen néni), én állítólag önkéntelenül így kiáltottam fel: „Mama, nézd, hogy szétlőtték az oroszok az Üllői utat!” Éreztem, hogy figyelmeztetően megszorítja a kezemet, ezért rögtön hozzátettem: „De nem direkt csinálták...” Ekkor már tudtam írni.

Müller Pétert, akit mindig csak édesapámnak hívtam, tőlünk pár saroknyira agyonlőtték egy tankból, amikor hozzánk igyekezett (gyalog Zuglóból), hogy ennivalót hozzon. Szerencsére visszahozták őt a klinikai halálból, de még hat évnek kellett eltelnie, mire anyukám hozzáment.

1962. Kivettek az intézetből. Tizenegy éves voltam, és új élet kezdődött. A versírást pillanatra sem hagytam abba (azóta sem), Erki Edit elvitt Weöres Sándorhoz, aki elolvasta a verseimet, és nagy biztatással mutatta tovább Vas Istvánnak és Kormos Istvánnak. Őket hármukat tartom az eredendő mentoráló angyalaimnak.

1969. Mégse rúgtak ki a gimnáziumból! Pedig majdnem, mert példátlan skandalumnak számított, hogy az osztálykiránduláson egy lányt találtak az ágyamban. Az osztályfőnöknő jelentette az igazgatónak, de édesapám visszakönyörgött avval, hogy sokáig külföldön volt, és most majd újra kézbe veszi a nevelésemet. A lányt kirúgták. Szégyen.

1970. Érettségi, utána egy év munka (könyvtáros, kézbesítő, segédmunkás), mert maximális pontszámmal sem vettek fel ez ELTE-re. Egy évre rá viszont felvételi nélkül mégiscsak.

Verseim megjelentek franciául a magyar költészet antológiájában, Paul Éluard előszavával. Készült az első kötetem a Móránál – el sose készült, szerkesztőváltás volt, és az új íránt nem éreztem azt a rokonszenvet, amit a Vackor költője élvezett tőlem.

A bölcsészkarai tanulmányokkal párhuzamosan jártam az Artistaképző nemzetközi bohócosztályába, és dolgoztam a televí-

zióban segédszerkesztőként és forgatókönyvíróként. Feleségül vettem gyerek-rió szerelmemet, de hamarosan külön is váltunk.

Diploma után felvettek filmrendező szakra, aminek legfőbb jelentősége az volt, hogy nem kellett katonának mennem. (Eltökélt szándékom volt, hogy soha, egy napra sem leszek katona – ez lett az újabb egerút.) A színművészeti mellett elvégeztem a Magyar Rádió szerkesztő-riporter iskoláját.

Újranősültem, megszületett Anna Ráhel. Csináltam pár filmet, amiket a kritika, mondhatni, rajongva fogadott (ld. pl. Tábor Ádám vezércikkét a Filmvilágban az *Ex-kódex*ről), azonban rendre betiltották őket. A színiakadémia utolsó évében elkezdtem zenekarozni. Dalokat írtam, és el is énekeltem őket (URH, Kontroll Csoport, Sziámi). Ezt azóta se hagytam abba, az lett a meggyőződésem, hogy ez a költészet eleven megjelenési formája. A zenélés csodálatos társakkal hozott és hoz össze mind a mai napig. Mi több, ebből is lett egy házasság, abból meg Zsófi lányom. Azután még egy, abból született Máté. Közben hat évet Hollandiában dolgoztam filmesként és kulturális producerként. Amikor hazajöttem, egy kis zalai faluba költöztünk, ott is éltünk négy-öt évig. Amikor megint beleszerettem egy lányba, azt mondtam magamnak, ez már túlzás, miért tolnék ki még egy kedves emberrel?! A sors máshogy akarta, majdnem harminc éve élünk együtt a jelenlegi feleségemmel, és békében nevelgetjük három közös gyerekünket. Köszí, kedves sors!

Ha azt kérdezik tőlem, mi az életem fő műve, nem a verseim, a dalaim vagy a filmjeim jutnak az eszembe, nem is a Sziget Fesztivál vagy a Bartók Plusz Operafesztivál, még csak nem is a most aktuális *Napidal* projektem, hanem a családom. Az, hogy a karácsony nálunk azóta is úgy nézhet ki, hogy a szüleimnél együtt vagyunk az összes gyerekkel, az összes korábbi feleséggel meg az ő párjaikkal. Béke van.

Anna Péter Lóci

Böszörményi Zoltán

költő, író (Arad, Románia, 1951. december 18.)

Még mindig a remény a legfontosabb mozgatóerő az életemben. A soha fel nem adni derűje kíséri, az irodalom vérpezsdítő ereje irányítja napjaimat. A hiátusok pedig nem veszik el a kedvem, megerősítik bennem a hitet: a vérpiros szenvedély nélkül nincs mit keresnem ezen az eléggé lehangoló világon.

Sohasem a siker reményében írtam, mindig az olvasó érdekelt jobban. Az, hogyan látja, látatja mindazt, amit elmondtam, figyelmébe ajánlottam, netán, amin elgondolkodtattam. Minden olvasó egy külön értelmi-érzelmi világ, benne tükröződik az alkotás. Ő mondja ki, kapott-e valami értékeset a befektetett idejéért. Nem méri

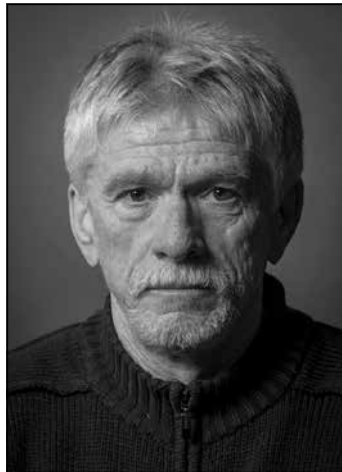
az alkotás mögött álló munka mennyiségét, hanem annak hatásfokára összpontosít. Ő a Krózus, a fejedelemkoronázó.

Ennek fényében van még néhány megvalósításra váró tervem.

Jovián György

festőművész (Szilágysomlyó, Románia, 1951. december 27.)

Megtisztelő felkérést hozott a villámposta: ugyan mutatnám be magam mintegy hetven sorban... Hiszen az idén – ha a Fennvaló (aki az Ő bölcsességében volt szíves ezt az alattomos vírust bűnös létünkre szabadítani) nem gondolja másként –, magam számára is hihetetlennek tűnő tényként, az év utolsó napjaiban töltöm be hetvenedik élet-

Fotó: Sulyok Miklós

éveimet. Még élénken emlékszem, gondtalan gyermekként milyen iradatlanul távolinak tűnt a század- és ezredforduló, amikor majd 49 éves leszek, azonban ennek a küszöbnek az áthágása után az idő kereke oly vad vágta-ba kezdett, hogy most már alig győzöm követni az évek egymásutániségát...

Én személy szerint nagyváradinak tartom

magam. Ugyan szüleim – Anyám tősgyökeres váradi, Apám gimnazistaként vált azzá – Budapesten kezdték közös életüket 1944-ben, apám joghallgatóként. Aztán a történelem minden felülírt... Az éhenhalás elől sikerült visszaevickélniük Nagyváradra...

Kisebbségi megszakításokkal ugyan, de gyermeki eszmélésem és ifjonti szerelmeim a Holnap városához – a „Pece-parti Párizshoz” kötnek. A történelem újabb furcsa fintora folytán azonban Szilágysomlyón születtem. (Báthory István erdélyi fejedelem és lengyel király született még e nevezetes helyen – lengyel testvéreink a mai napig koszorúzzák azt a pár követ, nagy királyuk emlékét tisztelve, amelyek a városka közepén hajdan álló várból véletlenül megmaradtak, és amelyeket még nem takarították el...)

De aztán Nagyváradon jártam iskolába és érettségiztem a Zenei és Képzőművészeti Gimnáziumban, majd következett öt kemény és vizsontagságos év a bukaresti Nicolae Grigorescu Képzőművészeti Főiskolán. Nem szívesen emlékszem vissza ezekre az évekre, annak ellenére, hogy a festőmesterség csínját-bínját azért sikerült elsajátítanom. De az emberi közeg, ami körülvettem, valamint a hetvenes évek romániai mindennapjai még ebből a távlatból is szörnyűnek tetszenek – sem az idő, sem a szépitő emlékezet nem volt képes kellemessé színezni az emlékeimet. Miután a mesterképzőt is abszolváltam, visszatértem Nagyváradra, ahol is friss festőművész-diplomámmal egy műanyaggyárban kezdtem dolgozni csomagolástervezőként, amit egészen az 1982. év végi Budapestre költözésemig műveltem. A gyári elfoglaltság mellett dolgoztam a nagyváradi színháznak díszlet- és plakáttervezőként, festettem folyamatosan, 1979-ben pe-

dig egy pályázaton nyertes terv nyomán megvalósíthattam egy hozzávetőleg 350 négyzetméteres márvány-mozaikot az akkor frissen épült Patria filmszínház homlokzatára, amire három évet áldoztam az életemből...

Így, különösen ebben a távirati stílusban összefoglalva minden nagyon egyszerűnek, magától értetődőnek tűnik, de a velem egykorúak azért bizonyára el tudják képzelni, hogy a történet nemhogy hetven sorban, de hétszáz oldalban is alighanem elmesélhetetlen, megannyi részlet és buktatóról buktatóra bukdácsolás... Azt azonban bizton állíthatom, hogy 1976-ban az Erdély-körútra induló és ily módon Nagyváradon átutazóban levő jövődöbéli feleségemmel való megismerkedésem fordított radikálisan életem menetén... Így visszatekintve bizton állíthatom, hogy nélküle semmi sem lenne, vele azonban minden van...

Harmincegy évesen új házat és hazát találni nem volt könnyű... A budapesti művészeti szcéna részévé válás a mai napig tart, annak ellenére, hogy igazán szerencsésnek mondhatom magam, ami a fogadtatásomat illeti – kevesen mondhatták el magukról a hasonló helyzetből indulók, hogy a kezdet kezdetén a Derkovits-ösztöndíjtől a Római Magyar Akadémia ösztöndíjáig a szakma igazán a hónapok alá nyúlt. A nyolcvanas évek vége felé – még a rendszerváltás előtt – alkalmam volt a belgiumi Liège városában az akkor még Magyarországon gyerekcipőben járó műkereskedelemmel, egy ízig-vérig profi galériával való együttműködésre is. A nagy reményekre feljogosító kapcsolatnak a galériás hölgy időnek előtti halála vetett véget...

Mindeközben végig volt „polgári” állásom, valahogy soha nem si-

keredett a művek eladásából megélnem. Színházi grafikusként előbb a Játékszínben, a magyar színpadi művek Berényi Gábor rendező által létrehozott színházában, majd pedig a Jordán Tamás által fémjelzett Merlin Színházban tevékenykedtem, mígnem aztán 1999-ben, egyazon évben a Munkácsy-díj elnyerésével, a Petőfi Irodalmi Múzeum munkatársa lettem, ahonnan tizenöt év után vonultam nyugdíjba.

Az eltelt évtizedek alatt a hivatalos díjak és elismerések elkerültek, a szakmai ösztöndíjak azonban nem: Lisszabonban és Párizsban is hónapokat tölthettem, ezek nagymértékben befolyásolták a festőmesterséghez való hozzáállásomat – na és persze a fejlődésemet is...

2007-ben még néhai Makovecz Imre kezéből vehettem át a Magyar Művészeti Akadémia tagságát atesztáló diplomát, mely kiemelkedő jelentőségű szervezetnek azóta rendes tagja vagyok. Meggyőződésem, hogy az eltelt évek bőségesen bizonyították, a tagságra való meghívás elfogadása életem egyik legbölcsebb döntése volt, hallatlan büszkeség és jóérzés tölti el lelkemet, amikor egy-egy közgyűlésen a mai magyar kultúra legjelesebb személyiségeivel parolázhatok...

Az elmúlt, a világvjárványtól való rettegéssel teli egy év alatt számtalanszor visszaidéződtek emlékezetemben szüleim elbeszélései a huszonévesen átélt budapesti ostrom borzalmairól,

a holnap megérésének bizonytalanságáról. A félelem ugyanúgy mérgezi a lelket ágyúdörgés közepette, mint a csendes, ámbátor mindent és mindenkit legyűró vírus fenyegetése miatt. Minden igyekezettel azon vagyok azonban, hogy a mindennapi műtermi munkámon ne érződjek a járvány rombolása – legalább ezen nem, ha már az emberi kapcsolataimat végletesen szétzilálta. Hogy még megmenthetők lesznek-e, az a jövő nagy kérdése...

Kerek évfordulómat vigadóbeli kiállításal ünneplem – persze ha a járvány engedi... Valamint készülöben van egy életmű-monográfia meg egy portréfilm is. Ha mindezt maradéktalanul sikerül teljesíteni, akkor majdan elmondhatom, hogy hagytam egy szerény talpalatnyi nyomot a magyar festészet oly csodálatos és gazdag történetében, a képeim pedig méltóknak bizonyulnak kisebb-nagyobb érdeklődésére a jövőbeni ifjú művészettörténészeinek. Már persze csak azoknak, akik hajlandóak lesznek a letűnt idők oly ásatag műfajaival foglalkozni, mint amilyen a festészet.

E sorok illusztrálásaként mellékelem viszonylag új sorozatomat, a címe *Lány unikornissal*, amely szándékom szerint időn kívüli és túli párbeszélgetés a *Hölgy egyszarvúval* című falikárpit műegyüttesscsodával – szépségről, elmúlásról.